

Kas tunned maad... Petserimaa

Ivi Tomingas*

Setumaa on viimastel aastatel oma kultuuri ja pärimusega kogunud tuntu üle Eesti ja Seto Kuningriigi päevad ning ülemsootska valimised ületavad igal aastal kindlalt uudistekünnise. Setumaa praeguseks keskuseks on kujunenud Värsk, kuid ajalooliselt on selleks olnud Petseri.

Petserimaa maakond asutati Saksa okupatsioonivõimude poolt mais 1918, see koosnes Slobodka, Petseri ja Pankjavitsa vallast ning Irboska valla väiksemast, läänepoolsest osast. Pärast Tartu rahulepingu sõlmimist 1920. aastal jäi Petserimaa Eesti Vabariigi koosseisu, lisaks olemasolevale lisati Irboska ja Laura asulad. Petseri linn, mis oli saanud linna õigused 1782. aastal, oli vahepeal küll olnud asula, sai nüüd maakonnalinna staatuse. 1934. aasta rahvaloenduse järgi elas seal eestlasi/setusid 54,2%, venelasi 40, 64%, lätlasi 2,17% ja sakslasi 0,77%.

Kas ja kuidas Petserimaa Eesti Vabariiki integreerus, ei oska hinnangut anda, kuid põnev lugemine oli Kati Nurga bakalaureusetöö 2010. aastast „Perekonnanimede panek Petserimaal ja Narva tagustes valdades 1921.–1923. aastal“. Nimelt ei saanud Eesti Vabariik kõigile oma uutele kodanikele isikutunnistusi väljastada, sest Petserimaa elanikel polnud perekonnanime. Petserimaal elas 1922. aastal u. 60 000 elanikku, neist vaid kolmandik setu ja eesti päritolu. Perekonnanime said inimesed ise valida ja kes vabatahtlikult endale nime võtma ei tulnud, sellele pani valitsuse moodustatud komisjon tagaselja perekonnanime ära. Kui setud valisid rohkem võrukeelseid nimesid, paljud ka talukohtade, ametite, puude ja loomade järgi, siis venelaste seas olid näiteks esindatud Gogol ja Dostojevski, samuti Lenin ja Trotski.

Arhitektuuriliselt rikastus Petseri linnapilt 1920.–1930. aastatel Eesti Panga hoone ja Ühisgümnaasiumiga. 1931. aastal avati Tartu–Petseri raudtee.

Tõsi küll, Petseri linn sai tõsiselt kannatada tulekahjus 1939. aastal, mil kolmandik hoone- test hävis ja tuli levis ka ümberkaudsetesse küladesse. Tulest jäi puutumata Petseri klooster. See jäi nõukogude võimu poolt ka rüüstamata tänu kuulumisele Eesti Vabariigi koosseisu.

Petseri kloostri Jumalaema Uinumise peakirik pühitseti sisse 1473. aastal, seda peetakse Petseri kloostri asutamise ajaks, ehkki juba 14. sajandi lõpul olid seal looduslikes koobastes elanud erakmunga. Varasem, koobaskloostri osa koosneb eelnimetatud kirikust, mida ümbritsevad galeriikäik ning hauakambrid. Ulatuslikumalt ehitati klooster välja 16. sajandi keskpaigas kloostriülem Korneliuse ajal, kes suri märtrisurma Ivan IV käe läbi. Liivi sõja alguses rajati kloostri ümber müürid, mis muutis kloostri kaitserajatiseks. Munkade arv tõusis siis 200-ni. Tänapäeval elab Petseri kloostris ligikaudu 90 munku.

Petseri ja eriti Petseri klooster on paelunud filmimeeste tähelepanu. Eestit tutvustavad ülevaatefilmid „Filmikaameraga läbi Eesti“ (1925) ja „Kas tunned maad“ (1931) on Petserit jäänudvustanud, esiletõstmist väärivad Konstantin Märsk kultuurifilm „Pühad Petseris“ (1936), ringvaatepalad 1938. aastast: „Veepühitsemine Petseri kloostri“, „Petserimaa noortepüha“. Tasub veel tähele panna, et Theodor Lutsu mängufilmis „Noored Kotkad“ on talletatud Värsk ja Petserimaa õppustel osalenud Eesti kaitsevaelaste ja kaitseliitlaste õppemanöövrid.

Fotod on valitud põhiliselt Petseri ja Petseri kloostri kohta, mis aga pole enam osa Eestimaast, sest 75% Petserimaast, sealhulgas Petseri linn ja klooster, liideti 15. augustil 1944 Vene NFSV koosseisu.

* Ivi Tomingas (1958), arhivaar, RA Filmiarhiiv, Ristiku 84, 10318 Tallinn, Ivi.Tomingas@ra.ee

Vaade Petseri kloostrile 1930-ndatel aastatel. Foto: Karl Akel. EFA.10.P.3-8879

Petseri kloostri Uspenski kiriku tornid 1930-ndatel aastatel. Foto autor teadmata. EFA.52.P.A-107-71

Petseri kloostri maa-alune kirik ja dr. Solomentski haud 1930-ndatel aastatel. Foto autor teadmata. EFA.52.P.A-107-63

Petseri kloostri peavärvate ja värvatorni restaureerimistööd 1934. aastal. Foto autor teadmata. EFA.26.P.0-57249

Petseri kloostri maa-aluste käikude kinnimüüritud hauakambriid 1930-ndatel aastatel. Legendi järgi on kloostri maetud ka setude kuningas Peko. Foto autor teadmata. EFA52.P.A-107-65

Püha kaev Petseri kloostru oru kaldal
1930-ndatel aastatel. Foto autor teadmata.
EFA.52.P.A-107-78

Vasakult: Petseri kloostru söögitegija,
diakon ja üks munkadest oma elumaja
ukse ees. 21.09.1919. Foto autor teadmata.
EFA.51.P.A-266-30

Vaade Suur-Patškovka (Patškovo) külale Petseri lähedal 1930-ndatel aastatel. Foto Joh. Mikk. EFA.52.P.A-107-39

Vana-Irboska kindlus 1920-ndatel. Foto autor teadmata. EFA.10.P.O-28984

Vaade Petserile, keskel turuplats 1930-ndatel aastatel. Foto autor teadmata. EFA.52.P.A-107-37

Petseri turg 1920-ndatel aastatel. Foto: Karl Akel. EFA.10.P.4-4529

Eesti Panga hoone Petseris 1930-ndatel aastatel. Foto autor teadmata. EFA.52.P.A-107-32

Tulekahju Petseris sai alguse kuuri süütamisest 22. mail 1939. Tugeva tuulega levis see kiiresti üle põhiliselt puu- ja pilpakatusega majade. Surma sai 9 inimest, maha põles 212 maja ehk kolmandik linnast. Lisaks kohalikule tuletõrjele (tules hävis ka pritsimaja) tulid appi Võru, Antsla ja Põlva tuletõrjujad, sõdurid, kaitseliitlased ning politseinikud, ühtekokku ligi 1000 meest. Foto on tehtud 24. mail 1939, autor Karl Hintzer. EFA.5.0-28023

Eesti Vabariigi riigivanema K. Pätsi ja diplomaatilise korpuse esindajate vastuvõtt Petseris juulis 1931.
Foto autor teadmata. EFA.24.P.0-142060

Üleriigiline vene laulupäev Petseris. Rahvas koguneb laululavale. 1.–2. juuli, 1939. Foto: Boris Murd.
EFA.765.1-14551

Üleriigilisest vene laulupäevast Petseris võttis osa 60 koori ligi 2500 lauljaga. Pealtvaatajaid oli 20 000 ümber. Grupp laulupeolisi 1.–2. juulil 1939. Foto: Boris Murd. EFA.765.1-14560

Üleriigiline vene laulupäev Petseris. Laulupeolised laululaval. 1.–2. juuli 1939. Foto: Boris Murd. EFA.765.1-14558

Sõjaväe Õppeasutuste Sõjakooli jalaväe ohvitseride klassi lipnikud Vabadussõja mälestusmärgi juures Pankjavitšas. EFA.73.P.A-352-222

Sõdurid vahipostil
Värška laagris. [1927]
Foto autor teadmata.
EFA.60.P.A-29-32